

ДРАГАЧЕВСКИ ТРУБАЧ

Број 25 * Цена 50 пара
Гуча, 26-28. август 1994. године

САБОРСКА ДОБРОДОШЛИЦА

ДВА ВРЕМЕНА

У време када, док добронамерници походе Драгачево, обележавамо 190 година од почетка Првог српског устанка и 180 године од Хаџи-Проданове буне, ваља осведочити два времена. Минуло и - данашње.

Драгачево некад:
"У народу све сам пастир, ратар, дрвосеча и дрводелски мајстор; у народној војсци - пешак, катана и тобија. Неписмено село са народном песмом, култом чојства и јунаштва, родољубљем и честитошћу. Тек понека школа, староставна превуковска ћирилица и редак ђак самоук..."

(Радојко Николић, "Каменорезац Радосав Чикирић", Горњи Милановац, 1989)

"Драгачевци су, како сами веле, на добро добри, а на зло још гори. Овај је крај Србије, у коме се никоја неправда не може одржати. Какав силник, кајишар или уопште покварен човек, ако брзо не дође пред земаљску правду, мораће ипак да најзад плати-главом; народна рука извршиће сама казну, на коју је таквог изрода опште мњење већ одавно осудило..."

(Јован Ерделановић, "Доње Драгачево", Београд, 1903)

"Он (споменик погинулим у Горачићкој буни 1893) делује поносно и гордо, јер подсећа на велику борбу нашег сељака који се још почетком прошлог века ухватио у коштац са полицијским режимима и ненародним владама - да би остварио своја права, осигурао бољи и слободнији живот. У тој тешкој борби он је добијао штапове, доживљавао прогоне, трунуо по ансанама, чамно у казаметима; расипан на токовима, вешан по пресудима, убијан без пресуда. А када је требало, одлазио је у ратове и расипао своје кости ван границе отаџбине. Чврст као стена и постојан као његово сукнено одело, које одолева хладноћи, ветру и киши, издржао је он све невоље, шибе и ударе мрачних сила, које су пропале и сатрле се на његовој отпорности и снази..."

(Драгоје Тодоровић, "Горачићка буна 1893", Чачак, 1965)

Драгачево данас...

Саобраћај: пруге, асфалтни путеви, аутомобили, аутобуси...

Стандард: нове куће, радио и ТВ пријемници у свакој, "бела техника", одећа модерног кроја, савремена обућа...

Здравство: домови здравља, амбуланте, лекари специјалисти...

Образовање: јаслице, обданишта, сви малишани у основним и млађарија у средњим школама, студенти и факултетски образовани људи, магистри и доктори наука, универзитетски професори...

Култура: музеји, домови културе, биоскопи, Драгачевски сабор трубаца, Сабор талози, Распевано Драгачево, галерије, књижевници, етнолози, новинари, сликари, вајари, музичари...

Спорт: клубови и у елитним такмичењима...

Пољопривреда: Драгачево - највећи произвођач кромпира у Србији, хиљаде крава "сименталске" расе, велики тржни вишкови најквалитетнијих плодова ратарских, воћарских, повртарских култура...

Индустрија: најсавременија технологија у производњи.

Трговина: све неопходно - сваком при руци...

Угоститељство и туризам: три хотела, модерне кафане, мотели, ресторани, смештај у кућама домаћина...

Занатство: савремени алати и машине, компјутери...

Људи: радишни за причу, пословично гостопримливи!

Све ово осведочише, снагом докумената, аутори књиге "Драгачевци у науци и уметности" (др Бранко Ковачевић, Ника-Никола Стојић и Радован М. Маринковић), чији је издавач Технички факултет у Чачку (1993). У те и такве истине уверавају се и драгачевски саборашки.

Тако - и овог лета:

Добро дошли у наше Драгачево!

ГЕНЕРАЛНИ СПОНЗОР

ПРОГРАМ 34. ДРАГАЧЕВСКОГ САБОРА ТРУБАЧА

ПЕТАК, 26. АВГУСТ

- У 8 сати: Отварање шатри са драгачевским специјалитетима и прве саборске здравце
- У 10 сати: Отварање продајне изложбе рукотворина Драгачевске задруге жена "Рајка Боројевић" из Доњег Дуба
- У 16 сати: Отварање Ликовних изложби
- У 18 сати: Генерална проба завршне саборске приредбе "Са Овчара и Каблара"
- У 19 сати: Отварање изложбе Народног музеја из Чака "Човек и његова ликовна представа на надгробним споменицима Србије" аутора Николе Дудића
- У 19³⁰ сати: Представљање књига и публикација које сведоче о Драгачеву и Сабору
- У 21 сат: Оглашавају се победници са 33. Сабора трубача
- У 22 сати: Велико саборско коло на платоу испред Дома културе
САБОРИСАЊЕ ЗА СВОЈУ ДУШУ И СВОЈ ГРОШ

СУБОТА, 27. АВГУСТ

- У 7 сати: Трубачка будилица, сусрети и здравце раносабораха
- У 11 сати: Саборска момачка надметања
- У 12 сати: Такмичење здравичара у шатри "Под липом"
- У 17 сати: Велика саборска поворка свих учесника
- У 19 сати: Музичко сценски програм "Слово о љубави и Србији" посвећен значајним јубилејима српске историје и културе
- У 21 сати: Велико саборско коло пред Домом културе
САБОРИСАЊЕ ОД ЗАРАНКА ДО УРАНКА

НЕДЕЉА, 28. АВГУСТ

- У 7 сати: Трубачка будилица и сусрети старих и нових сабораха - раноранилаха
- Од 8 до 10 сати: Избор најлепше женске и мушке народне ношње
- У 11 сати: Велика свечана саборска поворка свих учесника
- У 12 сати: Импровизација старе драгачевске свадбе
- У 16 сати: "Са Овчара и Каблара", финално такмичење трубача који су стекли право учешћа на предтакмичењима у Сурдулици, на Златибору, у Грљану и Доњем Дубу
- У 18 сати: Проглашење победника 34. Сабора трубача
- У 20 сати: Велико саборско коло на платоу пред Домом културе - свирају победници 34. Сабора
- Од 21 сат: Наставак саборских дружења и радовања. Саборски растани и договарања за нова виђења на јубиларном, 35. Драгачевском сабору трубача

ТАКМИЧАРСКИ ОРКЕСТРИ

- Екрем Мамутовић (Врање),
- Стојан Крстић (Лепеница),
- Фејат Сејдић (Бојник),
- Божидар Николић (Грделица),
- Јовица Ајдаревић (Павловац),
- Мека Ајдиновић (Сурдулица),
- Слободан Салијевић (Прекодолце),
- Бобан Марковић (Владичин Хан),
- Раде Јовановић (Горобиље),
- Милован Бабић (Крваши),
- Светозар Лазовић (Језевница),
- Радојко Витезовић (Тубини),
- Милован Петровић (Дубоко),
- Душко Ивановић (Загужане),
- Гвозден Росић (Рти),
- Божо Луковић (Котража),
- Далибор Лукић (Грљани),
- Екрем Сејдић (Врањска Бања),
- Славољуб Јовановић (Ивањца),
- Милadin Јовановић (Сиројојно).

САВЕТ 34. САБОРА

Адам Тадић, председник, Јовица Славковић, Милован Вуловић, Радован М. Маринковић, Слободан Вељовић, Душан Радичевић, Милорад Дмитрић, Живорад Ајдачић, Михаило Радовановић, Драган Јовичић, Велимир Плазанић и Миран Јеринић.

Домаћин Сабора: проф. др Драгослав Девин.
Директор: проф. Никола Стојић, секретар Драган Шушић.

Стручни жири: Војислав Симић, композитор из Београда, председник, Жарко Петровић, композитор из Београда, Нада Замфировић, уредник у Радио Београду, Владимир Мустајбашић, диригент из Београда, Нада Петковић, музички уредник Радио Нови Сад.

НАЈВЕЋА САБОРСКА ПРИЗНАЊА

Мајсторска писма:
Десимир Перишић, Радован Бабић, Милан Николић, Драган Величковић, Бакија Бакић (посмртно) и Рака Костић (посмртно)

Вишеструки победници:
Лунуз Исламовић, Фејат Сејдић, Милован Бабић, Татомир Николић

Заслужни за развој Сабора:
Бошко Остојић и Милвоје Станимировић
Мајсторска песма за 1994.:

Рајко 'Витезовић, Екрем Мамутовић, Слободан Салијевић и Светозар Лазовић' (трубачи), Саво Младеновић и Јовица Салимовић (басисти), Аца Макутовић (тенориста), Нефаил Исмаиловић и Демко Ајдиновић (бубњар).

ДОВИЂЕЊА НА 35. САБОРУ ТРУБАЧА!

ТРИДЕСЕТРЕЋИ ДРАГАЧЕВСКИ САБОР ТРУБАЧА У ГУЧИ

СРБИЈА ЋЕ УВЕК БИТИ СВОЈА

Када је размишљао - како данашњем и будућем читаоцу да укратко представи 33. Драгачевски сабор трубача, који је у Гучи трајао 20, 21. и 22. августа, 1993, потписник ових редова сматрао је да су то својим изјавама за њега учинила два сабораша: Данијел Шифер, европски филозоф и хуманиста, и драгачевски сељак, Примислав Николић из Зеока.

Одмах по завршетку такмичења, на саборишту, док су у ушима још увек одзвањале трубе и јака прангија са околних брда, овом репортеру господин Шифер је рекао:

- Шокиран сам. Толико лепоте, толико свечаности, толико једноставности у исто време... То је једна од најлепших ствари које сам доживео у мом животу. То је јако, јако узбудљиво за мене. Овако сам дрхтао само кад сам слушао јеврејску химну, Ембарго погађа храну, лекове, али никако не може погодити срце и душу Срба који су живили него икада. Кад је цео свет против вас, остаје вам једна ствар - традиција и култура које су изванредне, величанствене. И због тога Србија никад неће бити на коленима. Потребно је да свет то разуме. Оружје не може ништа да уради против душе једног народа. То је и лекција за читав свет.

А пољопривредни произвођач и један од значајнијих товлача јунади, Примислав, на знатнијељу репортера о његовом виђењу 33. Сабора, заиста надахнуто је изложио своје две личне импресије:

- Прва: Вечерас у друштво седео сам са столом под шатром за којом је цех платно други. Да сам ја онај цех платно, "отишле" би ми три краве "Немице". То сељак и производња не могу да издрже. Друга: Био сам очевидиц: попела се жена на сто и почела да игра. Каз'о сам: "Што ми неће доћи онак'а снаја, да уливадимо, па да почнемо са нуле"!

И заиста, и овај, 33. по реду Драгачевски сабор трубача у Гучи, је феномен, о коме би социолози културе могли да напишу бар једну подебелу књигу. Јер, јесте и овај сабор био то што Примислав рече, али та манифестација буди у души овог народа осећања која је тако понесено изразио господин Шифер. Имао је он и сабореког и вашарског, али, имао је и духовних узлета каквим би могле да се подиче и далеко веће и економски јаче средине (на овом сабору представљено је, уз рукотворине драгачевских ткаља и радове самоуких сликара и вајара), чак осам књига и публикација изашлих током минулих годину дана, које сведоче о историјској и културној бащини народа овог краја! На приредби у суботу увече под називом "Слово о љубави и Србији", ова манифестација се, уз помоћ глумца Соње Јауковић и Богдана Михаиловића и спикера Свете Вуковића, као и певачких група из Вучковиче, ојкача из Крајине киниске, играча и певача из Белишуга, фолклора из Тивта и Старе Пазове, чланова Плесног ансамбла Дома културе у Гучи, песника Слава Николића из Зеока и Михаила Ђуповића из Чајетине, фрулаша Слободана Вукчићевића и Милана Ковачевића и неколико трубачких оркестара, на достојан начин одујала неколиким значајним културно-историјским догађајима и личностима српског народа.

Трубач Бобан Марковић

Наравно, није изостајало ни представљање обичаја драгачевске свадбе с краја осамдесетих година прошлог века у поворци у недељно предање, која је заиста била изузетно богата - уз трубачке оркестре, топло поздрављене су и фолклорне групе из многих крајева земље и иностранства (међу којима и Српска фолклорна група "Гаврило Принцип" из канадског града Кичинера).

Иначе, и свечаност отварања завршне приредбе 33. Сабора била је, као и толике до сада, заиста импресивна. Химна овог краја, песма "Са Овчара и Каблара" у извођењу 200 лимених инструмената, праћена је грмљавином прангија са околних брда. Присутне сабораше, њих око 10.000, срдачно, драгачевски, поздравно је Адам Тадић, председник СО Лучани.

Обраћајући се саборашима и трубачима, Пуриша Ђорђевић, филмски режисер и књижевник, домаћин 33. Сабора, рекао је:

- Пре 33 године песник Бранко В. Радичевић дао је почетне стихове и ослонац првом сабору драгачевских трубача. Имао сам срећу да снимим први филм о првој смотри труба Драгачева. На овој сцени прошли су многи оркестри и говорници. И оно што је најлепше, остале су мелодије које и данас певамо. Драги трубачи, пред вама нису најважније победе. Врло често, порази дају много боље песме. Песме које ћете подарити за 34, за 35, за 105. Сабор!

А онда, "кренуло" је племенито надметање 17 најбољих трубачких оркестара Србије. Проглашењем победника и поновним интонирањем песме "Са Овчара и Каблара" и "Марша на Дрину" завршен је и тај програм, а онда се све преселило под шатре и на улише Гуче...

Стручни и жири публике су рекли своје. А др Драгослав Девин је овом репортеру изјавио:

- Још увек жири, стручњаци, фолклористи, етнолози, и организатор осећају да се у изворном смислу није много тога променило што треба да се мења. Али, ипак је учињен мали заокрет у односу на претходне саборе, и ми, стручњаци и организатор, на томе ћемо и даље insistирати. Додела вредне награде, "Златне јабуке" Другог програма Радио Београда, надам се, биће подстицај тим настојањима.

Додајмо: организатор, Дом културе на челу са Николом Стојићем, директором, уз помоћ генералног спонзора, Мешовитог предузећа "Гуча-комерц Драгачево" и осталих бројних спонзора и дародаваца, међу којима и чачанског "Домиса" који је "купио" улазнице за све сабораше, а затим и све остале службе, од Месне заједнице преко инспекција, чачанског "Аутопревоза", органа безбедности до радника "Комуналца", допринели су да, упркос времену у коме најмање иде наруку организовање оваквих манифестација, све прође у најбољем реду. То је, ипак, за поштовање.

Предраг РАОВИЋ
Снимци: МИФОТО - Лучани

ОРКЕСТРИ

Светозар Лазовић (Јежевица), Слободан Салијевић (Прекодолци), Радојко Витезовић (Тубићи), Екрем Мамутовић (Врање), Бобан Марковић (Владичин Хан), Фејат Сејдић (Бојник), Божидар Николић (Грделица), Мека Ајдиновић (Сурдулица), Јовица Ајдаревић (Павловац), Нинослав Демировић (Врањска Бања), Небојша Ивановић (Загужане), Милован Бабић (Крвавић), Милован Петровић (Дубоко), Миладин Јовановић (Сирогојно), Божидар Луковић (Котража), Милош Перичић (Горачићи), и "Тимочани" (Књажевац).

НАГРАДЕ

Најбољи оркестар: Бобана Марковића из Владичиног Хана; Прва труба: Слободан Салијевић; Злана труба публике: Милован Мићо Петровић; "Златна јабука" за најизворније музицирање: Миладин Јовановић; песма: Милован Мићо Петровић; коло: Милован Бабић; тенориста: Горан МаксUTOвић; басиста: Саша Алишановић; бубњар: Ешнет Еминовић.

ИЗЛОЖБЕ

Своје радове на 33. Драгачевском сабору изложили су и Богосав Живковић (вајар) са својим учеником, Славнишом Живковићем (вајар и сликар); учесници Колоније "Каленић '93": Јанко Брашић, Радислав Раша Тркуља, Мома Антоновић, Маријела Цветић, Радмила Радуловић Бони, Јордан Ерчевић, Радмила Раша Стевановић, Радиша Кале Миловановић, Владимир Кепић, Доброслав Милојевић, Петар Теодоски и Мирјана Минишић; чланови Удружења самоуких сликара и вајара Драгачева: Мирослав Бербатовић (слике), Славка Тошић (слике), Миломир Радовановић (слике), Љубина Маринковић (слике), Јанко Копривица (вајар), Јанко Славковић (слике), Никола Ковачевић (слике), Никола Стојић (вајар), Младен Божанић (слике), Вукола Милић (слике), Адам Ковановић (вајар), Стојан Топаловић (вајар), Љубивоје Ивановић (вајар), и Предраг

Радост победника

Радовановић (слике). Посебну изложбу у простору родитељске куће имао је Никола Стојић.

СТРУЧНИ ЖИРИ

Проф. др Драгослав Девин, председник, Војислав Симић, композитор, Владимир Мустаџбашић, диригент, Константин Бабић, композитор, Жарко Петровић, композитор, Нада Замфировић уредник у Другом програму Радио Београда.

ЖИРИ ПУБЛИКЕ

Бора Комад, главни и одговорни уредник "Вечерњих новости", Миле Совић, Книнска крајина, и Миљинко Рајић, предузетник из Суботице.

По оцени посебног жирија, најлепшу женску народну ношњу на 33. Сабору имала је Бобана Ивановић из Велеса, а мушку - Миладин Илић из Виче.

НАЈБОЉИ

На момачким саборским надметанима у гађању "крз прстен јабуке" победник је Зоран Милутиновић из Гуче, удаљ из места најдаље је скочио Драган Милivoјевић из Гуче, најдаље је камен с рамена бацио Жарко Гавриловић из Гуче, а вишеструки првак у рвању укости, Крагујевчанин Иван Ташковић овог пута једноставно није имао противника.

ГОСТИ

Као никада раније, на 33. Сабору у Гучи су, што званично, што незванично, боравили бројни високи гости. Бележимо присуство Томислава Симоновића, савезног министра за привреду, републичких министара Слободана Уковчића (наука и технологија), Марка Неговановића (народна одбрана), Радише Ђорђевића (трговина и угоститељство), Владимира Цветковића (спорт), Драгана Гачића (пом. мин. за културу), затим Радослава Лала Секулића, Будимира Коштућића, принца Томислава Карађорђевића, Драгољуба Мићуновића, Мирка Јовића, естрадни звезда, међу којима и Леле Брене...

ТЕМЕЉИ САРАДЊЕ

Сабор успешно сарађује са читавим низом средњих манифестација у читавој СРЈ

Драгачевски сабор трубача се не узима само за Гучу. Он је радо виђен и на читавом низу средњих манифестација широм СРЈ, као што је, уосталом, био и у СФРЈ.

Свакако најстарије "гостовање" Сабора ван Гуче везано је за наш главни град, Београд, где је, углавном уочи Сабора, лепоту народног трубаштва и изворног фолклора, представљало по десетак трубачких оркестара и по две-три изворне групе. Ове године то је уприличено на манифестацији под називом "Дани српске културе", чији је организатор била општина Нови Београд.

Трубачи и изворни певачи радо су виђени и у Републици Српској Крајини ("Сијело Тронеђе" у Стрмици, раније, а сада у Книну), па на "Данима Гуче" у Тивту (ове године били су оркестри Милована Бабића, Миша Перишића, Божидара Луковића и Гвоздена Росића са сликарима и вајарима и представницима Хотела "Златна труба"), на "Драгачевском сабору" у Новом Саду и Суботици... По први пут, ове године, 8. и 9. јула, у Руми, Туристичка организација и Завичајни музеј организовали су "Рисарску жетву", привредно-туристичку манифестацију везану за старе обичаје жетве и вршаја у Срему. Срећница су, део драгачевског фолклора пренели Мешовита група певача из Вучковце, трубачки оркестри Божидара Луковића и Милована Бабића, а у простору Завичајног музеја своје рукотворине изложили су драгачевске ткаље и своје радове чланови удружења самоуких сликара и вајара Драгачева.

Наравно, из свих ових места, особености свог фолклора на 34. и наредним Саборима представили певачи, играчи и инструменталисти, што је још један допринос учвршћењу сарадње наших људи и њиховог духовног богатства.

П. Р.

УСПЕХ ДРАГАЧЕВАЦА НА САБОРУ ФРУЛАША СРБИЈЕ

НАГРАДЕ, НАГРАДЕ...

Да Драгачево није само трубачко, показао је и Седми сабор фрулаша Србије "Ој Мораво", који је одржан од 22. до 24. јула у Прислонци код Чачка.

У такмичењу фрулаша пријавило се више Драгачеваца, а неким су припале и награде. Слободан Вукићевић из Чачка, рођен у Доњем Дубцу, добио је другу награду стручног жирија, а са Миланом Ковачевићем из Чачка победио је и на надметању дуета фрула. За најпопуларнијег фрулаша, по оцени жирија публике, проглашен је Владе Баралић из Београда, рођен у Горњој Краварци. Ника-Никола Стојић из Гуче отворио је, надахнутом беседом, ликовне изложбе на сабору у Прислонци, а у колонији самоуких вајара учествовао је, поред осталих, и Никола Поповић Поп из Чачка, рођен у Дучаловићима.

САБОР ТКАЉА У ДОЊЕМ ДУБЦУ

СКРОМНО АЛИ ЛЕПО

У конкуренцији пет оркестара, за Сабор у Гучу пласирали су се састави из Котраже и Ртију

Традиционална, десета по реду манифестација народног стваралаштва, Сабор ткаља, одржана 30. јула у просторима у живописном амбијенту Дома Драгачевске задруге жена "Рајка Боројевић" у Доњем Дубцу, по броју учесника била је нешто скромнија него ранијих година, али, остали су садржаји и њена специфична "арома".

И овог пута у пространим холловима Дома отворене су изложбе најнових рукотворина ткаља, као и радова чланова Удружења самоуких сликара и вајара Драгачева. На њиховом скупу, ткаље је о пословању Задруге у овој години обавестила директор, Љубина Котуровић (упркос свим тешкоћама, прва половина пословне године завршена је успешно, и чист добитак је око 7000 динара), и саопштила имена највреднијих ткаља од око 500 колико је сарађивало у последњих дванаест месеци. Прву награду и овог пута освојила је Славица Черперковић из Жиче, другу Живадинка Марковић из Ковача, а трећу су поделиле Радина Ракић и Зорица Милојевић, такође из Ковача (Краљево).

На такмичењу у припремању старих народних јела под називом "Златне руке" учествовале су две домаћице: Љубица Дуканац са унуком Данијелом из Вучковце и Цана Стојанић Тадић из Доњег Дубца.

У смирају дана почео је програм (водила га је Милица Ђурчић) у коме су учествовали: Изворна мешовита група певача из Вучковце, и пет оркестара који су се такмичили за учешће на 34. Драгачевском сабору трубача у Гучи (26. - 28. август). Певачи из Вучковце су приредили прави концерт изворне драгачевске народне песме, а за одлазак на Сабор су се такмичили оркестри: Миша Перишић из Горачића, Мила Станић из Чачка, Славољуба Јовановића из Иванчице, Гвоздена Росића из Ртију и Божидара Луковића из Котраже. Посебан жири је за Сабор у Гучи одабрао оркестре из Котраже и Ртију.

И, наравно, као што је ред, после значајног програма, под шатрама се саборисало до дубоко у ноћ.

П. РАОВИЋ

РАДИМИР МИЛИЋ ЗИДА ЦРКВУ

У засеку Милићи, у Доњем Дубцу, под кров је стављен храм посвећен Св. Алимпију Стотнику. Освећење темеља храма обавио је игуман манастира Студеница, Јован, 9. децембра 1993. године, а храм ће, заправо, бити метох Студенице.

Пројектант храма је београдски архитекта Предраг Христић, а изградњу финансира 31-годишњи приватни предузетник Радимир Милић, власник ПП "СИМИТ - Милићи". По Милићевим речима, подизање цркве је као и сва остала добра дела која чљек чини. "За мене је, каже, то настављање традиције Недељана Светосавља".

ОТКРИЋА

НАДГРОБНА ПЛОЧА КНЕЗА ФИЛИПА

Народни музеј из Чачка организовао је, у октобру 1993. године, у Гучи, научни скуп "Ранко Тајсић у политичком животу Србије". Повод је био обележавање 150-годишњице рођења и 90-годишњице смрти ове знамените личности из драгачевског Пухова. Двојица истраживача су, том приликом, говорила и о другим Тајсићима: Радивоје Бојовић о знаменитим личностима, а Ника-Никола Стојић о епитафима на споменицима припадника овог рода.

Том приликом није мимоиђен ни кнез Филип Тајсић, који је сахрањен у порти Цркве чачанске. На гробу му је обична камена плоча без орнамената, али је у њу уклесан карактеристичан епитаф:

"1836

Зде положено ест тело бл(а)женопочившег раба Божијего Виллипа Тајисића бишег члена високо славног правителног књажевског Совјета роди се Лета) 1780-г и проживио 56. г. престаи се м(есе)ца марта 30 ден 1836-го лета".

Очито, непознати каменорезац је у камен уклесао основне податке о овој занимљивој личности. Не и све! Ми указујемо само на оне посебно значајне, служећи се сазнањима до којих је дошао и публикувао их у књизи "Народни трибун Ранко Тајдић" (Београд, 1983) др Драгоје Тодоровић:

Филип Тајсић је био један од истакнутих устаника у "Карађорђевој крајини", а потом кнез у доњем Драгачеву. И после Другог устанка, у коме је имао запажену улогу, постављен је за кнеза. Његова кнежевина обухватала је: Миросалџе, Церову, Краваричу, Трбуовац, Вирово, Лопаш, Пилатовића, Капице, Лисице, Пожегу, Тучково, Дљин, Лучане, Негришоре, Дучаловиће, Ртаре, Тајсиће (Пухово) и Тијање. Смењен је 1823. године, али је после Ђакове буне рехабилитован. Уследили су, поново, неспоразуми са нахијским кнезом Васом Поповићем, па је "лишен чланства чачанског магистрата". Нешто касније Филип Тајсић доживљава највећи узлет на лествици власти.

Наиме, након Милетине буне 1835. године, после доношења Сретењског устава, он је постао члан Државног савета. Књаз Милош Обреновић му је о томе издао диплому (29. јуна 1835), у којој и ово пише: "Наименовавши вас, љубезни Филипе Тајсићу, дејствителним државним Совјетником, и примивши од вас заклетву верности, препоручујемо вама да по полученију Дипломе ове ступите у наш Државни Совјет..." Уз ту диплому дошло је и до "објављеније", са књажевим потписом, по коме је Тајсићу одређена годишња плата од 800 талира и 200 гроша "на стол". Већ почетком наредне године указом књаза Милоша Обреновића Тајсић је наименован за члана "уредбеног одељења међу петорицом совјетника собствени књажевски". Убрзо је, међутим, умро.

Његова смрт сведочи епитаф на надгробној плочи, који се први пут, ево, публикује. Ту плочу би, иначе, вало заштитити - да је олујине (не)времена не би уништиле

Пред смрт Филип Тајсић је стално живео у Чачку. Његови потомци имали су запажено место у политичком животу овог града, али и Смедерева и Београда.

Р. М. МАРИНКОВИЋ

ПУТ

Кад човек пређе пола живота
почне по гробљу да се мота.

Сваке суботе, недеље, петке.
Због оца, мајке, брата, тетке...

Одлази богат, сиромах, шкрт.
Обична ствар постане ти смрт.

Замирише земља на восак и кости.
Неко плаче, неко пије и добро се гостни.

Кад пређеш код смрти - неизбежног скота,
због тебе по гробљу други се мота.

Михаило ЂУПОВИЋ

ЈЕДНОМ

Једном ће време све зауставити...
Једном ћемо за све испаштати.

Једном,
остаћемо потпуно сами.

Љубо МИЛОСАВЉЕВИЋ

БАБИНА ПРЕСЛИЦА

По цео дан она преде
само недељом прекида
Пређа се ко проја једе
са сиром тврђим од зида

Тодор ЂУРИЋ

ЗАСЛУЖНИ ДРАГАЧЕВЦИ

ПОП УРОШ ИЗ КАОНЕ

Рођен је 1864. у Лиси, од оца Спасоја и мајке Станије. Основну школу похађао је у Лукама, а четири разреда гимназије завршио у Чачку. У Београду је учио богословију. Свршени богослов постао је 1890. године. Тада се оженио са Даринком Плазних, чији је отац Мијаило био свештеник у Каони.

Урош Оцокољић рукоположен је за свештеника 1891. у Чачку, а потом постављен у косовичко-миланчанску парохију у Моравичком Старом Влаху. Ту је провео две године. Затим је био свештеник лазачки, са станом у Петници и Премећи, где је имао кућу са виноградом. Године 1898. премештен је каонску парохију, у којој је, са малим прекидима, остао све до своје смрти 1945. године.

Осим свештеничке службе и обраде земље, поп Урош био је активан, првенствено помажући развој просвете у Каони. Године 1902. затворена је, на име, стара школска зграда у овом селу - "плетара". Две године касније, свештеник Оцокољић као председник школског одбора почео је изградњу нове школе, која је већ у 1905. примила прве ђаке. Зна се: "Док се школа градила, много пута је поп Урош ноћио под јелам трчећи око прикупљања материјала и новца од својих парохијана". Осим тога, већи део новца за градњу школе, он је као благајник подизао у Чачку јурећи на коњу. Али једне ноћи сачекају га хајдуци у Властелицама, а он им је умакао.

Поп Урош је био и истакнути задружни посленик. Један од оснивача Каонске земљорадничке задруге 1900. године; на оснивачкој скупштини изабран је за председника Управног одбора и ту дужност обављаће седам година. Биран је 1907. и за делегата на конгресу Српских земљорадничких задруга. У задрузи се много ангажовао, па понекад није стизао да одговори својим свештеничким обавезама. Ово су његови политички противници дојавили властима, па је укорен и био је принуђен да привремено отараси задружних обавеза.

Уследно је Први светски рат. Окупација. И, свештеник Урош Оцокољић интерниран је у Нежидер, заједно са Неофитом Симићем, свештеником из Гуче, и Арсенијем Ђендићем, свештеником из Губеревца, иначе парохом горачкићким. У Нежидеру, поп Урош је доста писао. Поред списа о хајдуку Радоју Караићу, сачувани су његови радови следећих наслова: "Листићи (записи о Драгачевцима и њиховим наравима)", "Грижа савести", "Братски састанак", "Несрећно весеље", "Особењак или сеоски паук", "Миливоје", "Ђуро своју жену не познаје", "Нова мајка Уговина", "Зла жена" и једна драма без имена. Из логора је пуштен у новембру 1918.

У повратку у Каону, поп Урош је основао Земљорадничку набавно-продајну задругу, у којој је изабран за председника Управног одбора.

Поп Урош припадао је Радикалној странци. Биран је и у њене органе. Године 1927. био је кандидат за народног посланика на листи Анте Радојевића. Касније, наступао је на зборовима Удружене опозиције (Луке, 1938). Залагао се за слободу избора и договора, тајно гласање и једнака верска права.

Умро је 7. фебруара 1945.

(Одломак из већег рада)

Драгољуб М. ПАВЛОВИЋ

КАМЕНА ХРОНИКА РАДОЈКА НИКОЛИЋА

Змијом пресечен цвет у пешчару

Поздрави ми моју мајку стару

Грозд сунца у кљуњу голубу

Поздрави ми моју верну љубу

Гроб до гроба сват до свата

Поздрави ми најмлађег брата

А када ме животу украду

Поздрави

ми

моју

сеју

младу

Радован М. МАРИНКОВИЋ

МЕСТО ЗА НОВИ КРАЈПУТАШ

Када је кренуо да брани Слободу

прво се поклонио ђеду и оцу

крајпуташима у дну шљивика:

- тако се у нас вазда чинило.

Када су место ратоборца

у кућу стигле само медаље

уздигоше га крај ђеда и оца

и ликоваше у ставу мирно

на трепем споменику с десна:

- тако се у нас вазда чинило.

Из тог камена он сада погледа

своја три сина, три бора,

и стрепи: "Коме ли од њих

чувам крајпуташко место крај себе?"

Никола СТОЈИЋ

РАСВЕТЉАВАЊА

ГУЧАНИН У ЦАРИГРАДУ

Данас се у Драгачеву, а и у писаним изворима, о Радосаву Протићу из Гуче мало зна. Изузетак је помен његовог имена у једном инциденту који се догодио на Велики петак 1825. године у Чачку приликом читања везирске бурунџије. Тада је он са неколицином људи, протествовао против пореских намета тадашње власти. Обраћајући се везиrowом изасланику, Протић је узвикнуо:

- Бумрук нам је велики, од кулука пропадосмо, скуп нам је арач, превелик је чибук. Или помагајте, или у воду да скачемо!

Не зна се да је раније Радосав Протић био баратлија, а његова фамилија бератска. Ово се уочава из сачуваног документа из 1839. године, насталог после одласка кнеза Милоша Обреновића из Србије. Протић је тада, наиме, тражио помоћ за учињене услуге отечеству.

У "прошењу" (мољби), упућеном 25. септембра 1839. Протић се обратио "Високославној Књажевства Србије комисији одређеној" за помоћ, позивајући се на своје заслуге отечеству у времену тешком за Србију. Те године се у писму не наводе, али се из његовог садржаја види да су се ти догађаји одиграли после Првог српског устанка, Хаџи-Проданове буне и Другог српског устанка. Помоћ изгледа није смео да тражи док је кнез Милош био на власти, а 1839. године Протић за себе каже: "Покорнејше молим и од нашеговисокородија просим смилујте се наме икојом приликом остарио сам и обневидео - у ноге осакатио није вредно да у заслужном отечеству умрем од глади". Милоша Обреновића не помиње, ослвљава га само са "Бивши Књаз".

Обраћајући се Комисији, он истиче своје заслуге из времена Сулејман-паше Скопљака, тј. после пропасти Првог српског устанка: "У време нужде за Србију - када смо под игом турецкима јако стењали под Сулиман пашом кадије дошо шерчешма посленик Сулиман пашин рају предавати дао сам за нашу нахију, предао 50 кеса". Значи, дао је 25.000 гроша да Турци не пљачкају народ. Том приликом "Бивши Књаз" му је рекао: "Порезаћемо по народу и тебе, Радосаве, новце врати". Тада је, изгледа, кнез Милош био посредник између Серчешме и Протића. (Обреновић је под овим турским старешином положио оружје, предао се Турцима у Такову).

Радосав Протићу тај новац није враћен, а убрзо је избила Хаџи-Проданова бун. Тада је у Гучу дошао Адем-паша, који му је узео 1.000 гроша и вероватно га развластио као бератлију: поред осталог, запленио му је "барјаке и сабље", који су њему, односно његовој породици, додељивани са бератима и ферманима.

Убрзо је избио и Други српски устанак, који Протић назива "велики бунт" и тада је Али-паша Марашлија дошао у Ђуприју. Милош Обреновић је тражио људе које ће упутити на преговоре у Цариград, односно да образложе због чега је дошло до побуне. Међу дабраним нашао се и Протић. Милош Обреновић му је рекао:

Радосаве, брате, 'ајде у Стамбол! Ти си бератлија, и ферманлија, и фамилија ваша, тамо можно и записана. Ти мо'ш дати одговор (одговор) за ову буну.

Протић је послушао кнеза Милоша, отишао у Цариград и тамо провео годину дана. За то време Милош Обреновић је дошао до његовог фермана и барата и видео шта у њима пише. Протић не наводи како су они дошли у руке вође Другог устанка, за кога су били безвредни. Наиме, званична српска депутација у Цариграду је успешно окончала преговоре са Турцима, па је престала потреба за услуге бератлија, људи који су уживали турске привилегије, односно повластице. Протић није био члан српске делегације. Он у свом прошењу не наводи шта је радио у Цариграду. Вероватно је мало учинио. Ово се закључује из чињенице да му кнез Милош није дао ни плату, ни награду. Протић истиче: "Нисам смео ни опоменути, ни прошење тражити".

На завршетку Другог устанка Радосав Протић био је један од оних који су - највише изгубили. Остао је без берата и фермана. Можда је и ово имао на уму када је на Велики петак 1825. у Чачку протествовао против нове српске власти. Помињао је Мустафа-пашино време, у коме су вероватно Протићи добили, у последњој деценији XVIII века, брат и ферман. Због овог протеста, који не помиње, тукао га је и хаспско кнез Васа Поповић. Тада је спроведен у Крагујевац, где је осуђен на батине.

Протићева мољба повољно је решена тек у фебруару 1840. Тада су му Намесништво (кнез Михаило још није ступио на престо) и Државни савет доделили пензију од 30 талира годишње. Толику пензију имали су и бивши кнезови Максим Јанковић из Зеока и Радосав Јелчанин из Матаруга. Пензија Вука Караџића износила је 200, а војводе Николе Милићевића Луњевице - 360 талира годишње.

Радосав Протић је пензију прмао непуну годину. Јер, умро је 7. јануара 1841. Није забележено у којој години живота. О његовој смрти Попечитељство финансија известили су осам дана касније Стевца Михаиловић, начелник округа чачанског, и Сима Молеровић, син војводе Петра Молера, иначе окружни козначеј (благажник).

Није познато кога је иза себе оставио Радосав Протић. Помињу се само две кћерке: једна удата у Заблаће, друга у Негришоре.

Нема сумње да је Радосав Протић, као и Милутин Илић Гучанин и његов син Ђока, имао значајну улогу у збивањима на крају XVIII и почетку XIX века. За разлику од Проте Милутина и Ђоке војводе, он као да је заборављен.

СЕЋАЊЕ НА ЈАНКА БРАШИЋА

ЖУТО ЈЕ БОЈА СУНЦА

Јанко Брашић

Умро је Јанко Брашић. Завршио се један дуг, тежак, али плодоносан живот. За њим је остало на хиљаде слика, цртежа, икона и фресака, разасутих по многим галеријама и колекцијама у земљи и иностранству. Умро је родоначелник српског самоуког сликарства, уметник који се из њиве виноу у саме врхове историје и културе. Умро је оснивач и први учитељ опарићке сликарске школе која је дала до сада читав низ значајних сликара. Његовом смрћу сви смо погођени - сви смо постали велики губитници, па тако и Сабор трубача. Са својим ученицима Јанко Брашић је на Сабор долазио пуних двадесет година. Увек је био жељно очекиван и радо виђен.

У знак захвалности и поштовања је и ово сећање на наш први сусрет.

Ђуљиви други април седамдесет треће. Над Опарићем сунба зобато сунце. Сваки час га скривају сиви кишни облаци ношени хладним ветровима.

Отварамо високе дрвене вратнице. Видно узбуђени улазимо у дворште родоначелника српског самоуког сликарства Јанка Брашића.

Мајстор Јанко нас дочекује са осмехом на лицу. Задивљује нас ведрином и непосредношћу. Упознајемо се - а као да се годинама познајемо: разговор тече тако лако, спонтано. Позива нас у стару кућу у коју је смејство свој атеље. Запаху нас мирис сликарских боја. На задивима, по поду, свуда слике. На штафелају нова слика: сабор код неке сеоске цркве. Читав један зид прекрива слика Косовског боја. Гледамо је задивљени. Све је на њој у покрету, у страшном вртлогу крвавих боја. Снажно је дочарана сва трагика страдања српског народа. Међу стотинама слика истичу се: Лазар, Мурат, Милош, Милан, Иван, Југ и Југовићи... Сви су ту, у језивој кланци судбоносног догађаја који ће дуго бити предмет проучавања и сукобљавања историчара и почетак вековног страдања и патњи једног народа... На другим задивима мајсторски урађени портрети: мајке, оца, девојке из села; психолошки претстављени ликови добротвора, саможивца, лопова. До њих слике свадби,

сабора, жетви, берби, божићних и других обичаја - сав живот села у свој својој разноликости и богатству. Сликар прича, објашњава, одговара на питања.

Стижу кафа и ракија. Позвани смо и на ручак. Разговор тече и даље. Чика Јанко се сећа, коментарише, заузима ставове.

- Сликарство је одувек било део мога бића. То сам први пут спознао када сам имао само три године: заплакао сам за табљицом и писаљком свога брата првака. Желео сам да на њој нешто нацртам. Нису ми то дозволили.

Прво ликовно остварење направио сам као ученик првог разреда. Нацртао сам на табљици коња који јури. Учитељница је била изненађена. После основне школе радио сам све сеоске послове: чувао стоку, орао, копао, жео, брао. У ретким слободним часовима увек сам нешто цртао и сликао. На жалост, ништа нисам сачувао. Једном сам у "Политици" прочитао како је француски књижевник Аполинер бодрио самоуке уметнике. Тада сам жарко пожелело да и ја postanем сликар. Та жеља ми се појачала још више када је грађена црква у нашем селу. Ја сам носио малтер - а неки мајстори су сликали фреске. Тада сам рекао себи: "Зашто и ти, Јанко, не би сликао, а неко други нека носи малтер?" И почео сам. Упркос свим недаћама. Говорили су ми да немају од чега да живе ни они који су студирали сликарство у Паризу. А ја селак, самоук. Али сам тврдоглаво веровао у себе.

До сада сам насликао преко три стотине слика, не рачунајући иконе и фреске по црквама и манастирима. Волим да сликам како је у природи. Не волим ничим да нагрдим лик човека како то данас раде неки сликари. Неки ми кажу да када бих тако радио боље бих слике продавао. А ја то не могу. Не сликам ја само за продају, него и за своју душу. Кажу да су ми неке слике као да сам школу учио. Нису навине. Ја им увек кажем да сам ја самоуки, изворни - народни сликар. Ја нисам наиван. Па та реч је увредљива за одраслог човека: значи да нешто са њим није у реду.

Не волим када од неких сликара праве богове. Не волим ни критичаре који мисле да су богови. Они одређују места уметницима у својим књигама као ја гостима за Ђурђевдан.

Имам десетак ученика. Сви су уредни: нема дугих коса, нема брада. Сви сликају живот и околину какви они јесу. Нема фанатизирања.

Прву већу изложбу имао сам 1960. у Дому ЈНА у Београду. После тога излагао сам у многим местима. И у иностранству: Женеву, Цириху, Паризу, Лондону, Чикагу, Буенос Аиресу...

Увек првим правим прецизне слике, угљеном по папиру, па онда сликам на платну. Скицу за Косовски бој купио ми је неки Швајцарац. Хтео је и слику. Рекао сам му да слика Косовског боја мора остати у нашој земљи. Ту сам слику радио више од годину дана.

Иначе највише волим жуту боју. Она је весела, топла - боја сунца.

Волое бих да доћем на Сабор трубача. Повео бих и своје ученике, као што чини мој велики пријатељ Богосав Живковић. Био би то диван сусрет "опарићке и лесковачке школе"

Никола Стојић

ДРАГАЧЕВО ИЗМЕЂУ ДВА СВЕТСКА РАТА

ВЛАСНИЦИ ВРШАЛИЦА

Између два светска рата у Драгачеву су се догодиле велике економске промене. По завршетку Првог светског рата економске прилике су биле веома тешке. Владала је општа nestaшица робе на тржишту, а није се могло доћи тако лако ни до новца. Инфлација се увећавала до 1925. године. Међутим, од 1926. ствари се постепено мењају. Селџаци добијају кредитне позајмице и све више се окупљају око својих задруга. Драгачевско задругарство између два рата остварује свој просперитет (деталније Радован М. Маринковић: "Земљорадничко задругарство у Драгачеву"). Допремањем производа убрзан је промет робе и новца. У Драгачеву је основан већи број земљорадничких продавница и трговачких радњи. Конкуренција између њих је била све израженија. У робној промету Драгачевци се окупљају и око две банке у Гучи. Купују се прве акције, користе се кредити, а све више се експонирају обезбине, менице, заложнице и тапие за хипотекарно задуживање.

Општа живост се видела и у трговинским продавницама и кафанама. Изграђивани су трговачки капациети за прикупљање робе и формирање њихових лагера за домаће и инострано тржиште: јабука, шљива, пекмеца, кромпира, хумура, дрва, стоке. Поправком путева друмски саобраћај постаје све развијенији. То подстиче и развој неколико рудника. Све је то било у корелационој вези са развојем сеоског домаћинства, а нарочито са набавком алата, прибора, плугова, тријера, вејалица, гвоздених кола и - првих вршалица. Беше то замах развоја производних снага у Драгачеву.

Све је то пратило и раслојавање у селу. Нека домаћинства су увећала свој посед и укупни иметак, а нека су и пропадала. Земљораднички дугови су били све већи. Миграција становништва је била постепена, а потом тридесетих година све већа (трбухом за крухом), под притиском капитализације. Све је то потенцирала и светска економска криза (1929-1933). Драгачевци су дошли у веома тешку ситуацију, јер нису могли никоме продати своје производе, а њихове банке остварују губитке.

Требало је да прође неколико година, после економске кризе, да би оживљавала привредна активност. Тако је дошло до већег робног промета са иностраним тржиштем, за извоз нарочито пољопривредних производа са подручја Драгачева и увоз алата и вршалица. Тај процес је био започет двадесетих година, али је постао израженији, средином тридесетих година. За кратко време Драгачевци су нарочито купили већи број машина и мотора за вршиду пшенице. Тридесетих година у Драгачеву је било око 60 вршалица. Неке од њих за време Другог светског рата су оштећене и уништене. Пописом је утврђено да су у Драгачеву 59 вршалица поседовали: Никола Радичевић, Миодраг Јелић и Живорад Перовић из Горње Краварине, Андрија Вукићевић и Добрица Лазовић из Властелица, Михајло Калајић из Милатовића, Драгиша Милекић из Брезовица, Благоје Јанковић из Крстаца, Богосав Радловић из Трешњевине, Василије Митровић из Дучаловића, Драгомир Кузмановић из Негришора, Срећко

Марковић из Дучаловића, Милош Бошковић из Дљина, Петко Алемпијевић из Лучана, Богдан Ковачевић из Церове, Момир Милетић, Радисав Пантовић, Драгољуб Ковачевић и Радисав Парезановић из Виче, Миломир Алексић и Десимир Мијаиловић (две машине од пет и три к. с.) из Пилатовића, Гојко Шолајић и Живојин Шарчевић из Лисе, Миломир Шипетић, Мирослав Јовичић и Стојан Јовичић из Граба, Милутин Самарић и Борисав Стевановић из Рогаче, Вујица Ружичић, Видоје Ружичић и Витомир Трашковић из Горачића, Драгослав Микановић из Живиче, Бранислав Плазанић из Губереваца, Боривоје Тимотијевић и Радосав Ђорђевић из Турице, Матије Станић, Петроније Ивановић и Милосав Ђекић из Гуче, Радисав Костић, Симо Ђекић и Драгомир Чикирић из Ргњу, Видоје Дуканац из Котраже, Властимир Драгић из Пшаника, Владисав Сеичанин, Радич Маџарић и Средоје Дмитрић из Белог Камена, Милутин Јовановић из Вучковине, Живан Милојевић и Божидар Николић из Зеока, Милић Милетић и Миломир Митровић из Тијања, Миодраг Маринковић из Горњег Дубца и Миломир Маринковић из Доњег Дубца, Крстомир Павловић из Пилатовића, Милан Терзић и Милорад Јевремушевић из Горачића, Чедомир Радичевић из Ртара и Средоје Пртењак из Вучковине.

Вршалице и мотори били су разних типова. Неке поимено: "Опел", "Фијат", "Ганц", "Универзал", "Дизел", "Ланц", "Шевролет". И користили су као погонско гориво: бензин, нафту и петролеум. Вршалице су од једног до другог гума превозене запрегом.

Први тријери, вејалице, жетелице и вршалице крајем двадесетих и тридесетих година, овог века, у Драгачеву представљају почетак коришћења савремених индустријских оруђа за рад у пољопривреди. Била је то и прекретница у развоју производних снага у њиховом друштву.

Др Јарослав ДАШИЋ

НАЈВЕСЕЛИИ ИЗБОР

Трубо, највеселији свираш збор
крај Белице имаш двор,
тај музички богат дар,
кога слуша млад и стар.
Драгачево, Гуча и Белица
постадоле трубе престоница.
За протеклих 33 лета
прочуше се широм света.
Саборашка твоја је публика!
Драгачево, трубе република.
Због трубе је Гуча сваком мила,
јер је трубу Гуча оживила.
Уз трубачке звуке и гласове
ти одабра најбоље асове.

Миливоје МАРИЧИЋ-ЕРА

МОЖДА НИСТЕ ЗНАЛИ: ШТА СУ ДРАГАЧЕВЦИ ЧИТАЛИ ОД 1828. ДО 1850. ГОДИНЕ

ПРЕНУМЕРАНТИ КЊИГА

У годишњаку "Глас библиотеке", број 2-3, Градске библиотеке у Чачку, 1990. године Радисав Мића Гајић публиковао је текст "Пренумеранти из чачанског краја на књигу у XIX веку". Из Гајићевог рада сазнајемо, поред осталог, и ко се тада претплаћивао на књиге из Драгачева. Самим тим - и шта су, у то време, Драгачевци читали. Преносимо списак пренумераната на књиге објављене од 1828. до 1850. године:

Вук Стефановић Караџић, "Мишош Обреновић, књаз Србије или Грађа за Србску историју нашег времена", Пешта, 1828; Милован Недељковић, кнез првог среза пожешког из Вирово; Максим Јанковић, кнез другог среза пожешког из Зеока; Павле, прота драгачевски из Гуче; Илија, намесник драгачевски из Виче; Никифор, игуман манастира Сретења; Пајсије, игуман манастира Тројице.

Аугуст Коцебу, "Крстоноши или Путештвије у Палестину", "по немачком списао Павел Рожа Михаилович", Будим, 1830; Милован Недељковић, кнез драгачевски из Вирово; Максим Јанковић други кнез драгачевски из Зеока; Павле Николајевић, прота драгачевски; Илија Марковић, намесник драгачевски; Јанко Молер, парох вароши Чачка из Негришора; Ристо Протић, парох из Прилипа; отац Никифор, настојатељ манастира Св. Тројице.

Јован Берић, "Житије Господа и Спаса нашег Исуса Христа", Будим, 1831; Максим Јанковић, капетан драгачевски из Зеока; Никифор (Максимовић) архимандрит манастира Сретења; Пајсије, настојатељ манастира Св. Тројице; Јанко Молер, парох негришорски; Илија, парох котрашки и намесник драгачевски; Радивоје Кресо, кмет брезовички.

Василије Јовановић, "Историја великог Петра Првог императора и самодржа Русије", Карловац, 1831; Никифор; архимандрит манастира Сретења; Илија Поповић, намесник драгачевски; Максим Јанковић, капетан драгачевски из Зеока, Милован Недељковић, капетан пожешки из Вирово.

Мишош Лазаревић, "Племенита и силна љубов", Будим, 1831; Максим Јанковић, капетан драгачевски из Зеока; Радивоје Кресо, кмет брезовички.

Милован Видаковић, "Усамљени јуноша", Београд, 1836; Милован Недељковић, капетан драгачевски (за сина Григорија, ученика) из Вирово; Милета Поповић, писар среза драгачевског.

Сима Милутиновић Сарајлија, "Историја Србије од почетка 1813 до конца 1815. године", Лајпциг, 1837; Мишош Тајсић из Чачка (родом из Пухова); Сретен Протић, трговац из Негришора.

Атанасије Теодоровић, "Историја Русије", Београд, 1837; Мелхиседек Маринковић, јеромонах манастира Тројице; Илија Поповић, парох котрашки; Милић Милутиновић,

парох лишански; Гаврило Поповић, парох горачићи; Петар Поповић, парох рогачки; Ристо Протић, парох прилипачки; Јован Јанковић, парох гучки.

Јевтимије Ивановић, "Кратке поучителне беседе у дане недеље и празничне", Нови Сад, 1838; Илија Поповић, парох котрашки; Ристо Протић, парох прилипачки; и свештеници гучке и каонске цркве који нису именовани.

Др Јован Стејић, "Забаве за разум и срце", Нови Сад, 1839; Мишош Тајсић, председатељ суда у Чачку, родом из Вирово.

Аугуст Коцебу, "Отпадници", драма, Будим, 1840; Милета Поповић, начелник среза драгачевског.

Петар Радовановић, "Кратко сочинение антропологије или Наука о човеку", Београд, 1844; Милован Недељковић, мајор, начелник среза драгачевског из Вирово; Лука Недељковић, учитељ из Вирово и његови ђаци - Сретен Поповић, Радосав Чикиризовић, Радосав Кулашевић, Павле Ковачевић и Милорад Васиљевић.

Еленшлегер, "Коррецио", Београд, 1845; Сретен Протић, писар среза драгачевског из Негришора.

Тома Живановић, "Часови одмора", Београд, 1846; Сретен Протић, писар драгачевски.

Л. А. Гелхарди, "Кратка ерцеговачко-босанских краљева повјесница", Београд, 1847; Лукијан Недељковић, учитељ вировски; Милован Недељковић, начелник среза драгачевског; Сретен Протић, писар среза драгачевског; Глигорије Недељковић, служитељ из Вирово, и ученици школе у том селу: Сава Хоровић, Јаков Шапоњић, Сретен Звркетих, И. Звркетих, Димитар Обреновић, Милић Милетић, Милић Недељковић, Антоније Чворовић, Урош Достанић, Никола Маркићенић, Милadin Илић, Ђорђе Стојадиновић, Матија Плазинчић, Лазо Рисимовић, Јанићије Јелесијевић, Јово Командић и Милутин Ковачевић.

Ђорђе Малетић, "Историјско-критическо описаније битке косовољске од г. 1389. јунија 15", Нови Сад, 1847; Василије Поповић, парох котрашки; Милован Недељковић, начелник среза драгачевског из Вирово; Сретен Протић, писар среза драгачевског из Негришора; Димитрије Милекић, кмет вички.

Урош Миланковић, "Наше време", Београд, 1847; Петар Јовановић, парох котрашки; Мишош Михаиловић, помоћник писара среза драгачевског.

Херман Шлезингер, "Начин избављенија живота човеческог", Београд, 1847; Константин Гавриловић, јермонах манастира Сретења.

ДРАГАЧЕВЦИ У РУСКОЈ АКАДЕМИЈИ НАУКА

"Словени су као један ђуп који се распао, па се нешто изгубило. Кад се све сабере, онда се тек види духовна целина."

Никита Иљич Толстој

Москва, 16. мај 1994. године. Широка улица Волхонка, са бројем 18, зграда старије архитектуре која ничим не привлачи пажњу, изузев натписом Руска академија наука.

Тачно, по договору, у 12 часова, у скромном кабинету претрпаном књигама, дочекује нас, са групом сарадника, академик Олег Николаевич Трубачев. Његов благи типично руски изглед и поздрав и даљи разговор на најпоетичнијем српском језику, разбили су нам трему и узбуђење. Изразио је дубоко поштовање према Српској академији наука и уметности у Београду, посебно према др Драгу Ђупићу, директору Института за српски језик, са којим сарађује. Посебно се интересовао за област Драгачево, одакле је узета грађа за књигу "Ткачка лексика Драгачева". Истакао је личност казивања тих људи из народа. Говорио је о њиховим достигнућима из области етимологије, уз констатацију да српска и руска лексика има много заједничких корена. Дао је оцену студије "Ткачка лексика Драгачева", посебно истичући значај лексикона. Студија ће у наставку бити објављена у зборнику "Етимологија" до 1997. године, а у истом зборнику ускоро ће бити штампана рецензија књиге.

Посебно су интересантна истраживања Трубачова о пореклу Словена. О томе је написана опширна студија, у којој тврди и доказује да је колевка Словена Панонија.

Дали рад на Институту за славистику и балканологију. Незаборавни сусрет са директором Института, академиком Никитом Иљичем Толстојем, прауномком Лава Николајевича Толстоја, и његовом супругом филологом, научником Светланом. И обе кћерке су филолози и раде у Институту. Кад је чуо да долазимо са грађом из Драгачева, усхићено је изјавио: "Ја и моја супруга Светлана смо заљубљени у Драгачево, читајући о њему, иако тамо никад нисмо били." Па одједном као да не заборави: "Познајете ли ви Радована М. Маринковића? Шта је он све сачувао! Ми знамо за ваш Чачак. Тамо у нашем музеју излази сјајна серија Зборника, који су познати код нас у Москви. Многим речима из радова смо били усхићени и оне су унете у наш "Речник старина", то је нешто као ваш Митолошки речник". Посебно је хвалио наше етнографске зборнике. Каже да такве зборнике други словенски народи немају.

На Институту смо радили неколико дана. Приказивали смо им свадбену лексику Драгачева. О свадбеним обичајима и обредима је доста писано у руској литератури - о руској свадби, и о свадбеним обредима код других. Ту смо упознали читаву плејаду младих научника. Има их који су дипломирали на филолошком факултету у Београду.

Никита Иљич Толстој и Гроздана Комадинић

Дали разговор о конкретној сарадњи Москве и Чачка-Драгачева. Никита И. Толстој са пуно носталгије и љубави говори о заједничкој традицији Руса и Срба и уопште Словена. "Чување традиције је национални дуг. Словени су као један ђуп који се распао, па се нешто изгубило. Тек кад се све сабере, онда се види духовна целина. Ми радимо на општем нивоу. Прикупљамо све што је вредно код свих Словена. Имамо радове из Пољске, Бугарске, Србије, Македоније. Раније сам био у Београду, Загребу, Сарајеву. Сада треба да дођем у Подгорицу, а посебно бих волео да дођем у Драгачево, јер као сам сазнао тамо се чувају стари обреди, обичаји, веровања, нешто и од паганства што је ушло у хришћанство, као у нашем Полесју".

Договор је постигнут да уз Београд у ОПШТЕСЛОВЕНСКИ ЕТНОЛИНГВИСТИЧКИ АТЛАС уђе духовност, традиција Драгачева. Тако ће Драгачевци поново бити у Руској академији. Добијени су упитници, конкретна упутства и нада да ће Институт за славистику и балканологију све ово моћи и да финансира. Ово је велика обавеза и одговорност, али се надам да ћу јуз помоћ мојих драгих Драгачеваца као информатора, и мојих досадашњих сарадника, драгачевских истраживача, користећи све своје стручно знање и љубав према мом народу и руском, овај посао квалитено и научно поштно урадити.

Реализацију позива за одлазак на Московску академију материјално су помогли Драгачевци Костић и "Ауто-Чачак" и Драгунин Стамболић са својом "Белицом" у Гучи. Овим путем им се захваљујем.

Мр Гроздана КОМАДИНИЋ

СВЕТЛОСТИ ПИСАНЕ РЕЧИ

ЗНАЧАЈНО ДЕЛО

(ДР БРАНКО КОВАЧЕВИЋ, НИКА-НИКОЛА СТОЈИЋ И РАДОВАН М. МАРИНКОВИЋ, "ДРАГАЧЕВЦИ У НАУЦИ И УМЕТНОСТИ", ТЕХНИЧКИ ФАКУЛТЕТ, ЧАЧАК, 1993)

Технички факултет у Чачку објавио је заиста вредну књигу о Драгачеву и његовим знаменитим људима, насловљену са "Драгачевци у науци и уметности". Њени аутори су осведочени културни посланици: двојица (Ковачевић и Стојић) и сами у књизи заступљени, а трећи (Маринковић) познат је као писац највише монографија и студија о Драгачеву. Ковачевић је доктор наука, Стојић и Маринковић - књижевници. Они су заувек подарили значајно дело, какво други крајеви Србије углавном немају.

Књига није ни лексикон, ни енциклопедија. У једно је, и друго: шира од лексикона, знатно ужа од енциклопедије. То је, у суштини, банка података - најразноврсних, најпрецизнијих, и најтачнијих - о људима рођеним у Драгачеву који су свој живот и стваралаштво посветили науци и уметности.

У књизи су подаци (биографски и библиографски) од 45 доктора наука, 17 осведочених стваралаца, 31 остало ствараоцу, 11 каменорезца и 12 чланова Удружења самоуких сликара и вајара Драгачева. Међу уметнике свртани су они који су објавили бар једну књигу или су створили вредно уметничко дело. Уз све друго, књига садржи и библиографију радова о Драгачеву које нису писали Драгачевци (12 књига, 30 сепарата, 17 студија, шест збирки графе, пет зборника, једна хроника, 15 листова, три часописа). Не изостају ни резиме на руском и енглеском језику.

Попис стручних радова и остало што су створили доктори наука, садржи: око 4.000 студија, 27 патената, 115 књига, 137 монографија, 513 разних пројеката, 148 студија публикованих на страним језицима, 11 откривених нових метода, 779 предавања у земљи и иностранству, 127 боравака ван земље на стручним усавршавањима, уз попис одбрањених докторских и магистарских теза. Не изостају, уз биографије, ни библиографије уметничких остварења.

Иако садржи обиле података, књиге "Драгачевци у науци и уметности" лако је читљива, пошто је писана понесено, с љубављу. Она има вишеструк значај: психолошки, сазнајни, социолошки, педагошки. Мора се рећи, ако се све те чињенице имају у виду, да су аутори остварили прави подвиг. Стручни и стваралачки.

Dr Radul Markovic
Dr Радул МАРКОВИЋ

ИЗАЗОВНА КЊИГА

(ДР БОШКО ЈОВИЧИЋ, "НИ ОСЛЕПЉЕН НИ УМОРЕН", УДРУЖЕЊЕ ПУБЛИЦИСТА ЗАПАДНЕ СРБИЈЕ, ЧАЧАК, 1994)

Др Бошко Јовичић (рођен 1935. у Грабу, лекар специјалиста неуропсихијатар у Чачку) спада у оне ауторе који су убеђени да је немогуће дати коначне оцене о историјским догађајима, посебно личностима. Чак су нова

расветљавања нужна, каже испуњајући књигу "Ни ослепљен ни уморен", чији је јунак српски краљ Стефан Дечански, који се на престолу Србије налазио од 1322. до 1331. године. Он се слаже са оценама да је "српски краљ Стефан Дечански сигурно најтрагичнија личност међу људима средњовековне српске државе". Јер, "околности под којима је провео највећи део живота, судбински мењане неочекиваним збивањима, уздигле су његову личност на ниво скоро беспримерног страдалника и мученика". То страдалништво и мучеништво су познати.

Аутор, међутим, посебно расветљава два најдраматичнија и најтрагичнија момента из живота краља Дечанског: отац, краљ Милутин, га је ослепео, а син првенца, краљевић Душан (потоњи цар) га је - уморио. За биографе Дечанског и историчаре, то су доказане истине, а др Јовичић их доводи у сумњу. Тананом психолошком анализом их и оповргава, па тако исписује књигу која је изазовна. При том, аутор критички анализира све изворе, не занемарујући ни "кодекс понашања" свих најистакнутијих припадника династије Немањића, која је два века владала Србијом и овој земљи даровала царство - и Душаново, и његовог сина Уроша Нејаког.

Упрошћено речено, нелогично је да отац, краљ Милутин, не само ослепи сина који треба да га наследи на престолу, већ га и отера у прогонство. Уосталом, ако га је онеспособио, због чега би га и из земље одстранио? (Изгледа да је "ослепели Стефан и у изгнанству за неког представљао велику опасност, пошто му је за праћују у туђини дат нико други но владар Источног римског царства"!)

Касније, божанско, враћење вида краљу Дечанском вероватно, по анализи др Јовичића, указује на нешто посебно друго - да следећа није ни било, мада је оно обнародовано, а мотивисано политичким циљевима, какви су били и они када краљ Милутин сина Стефана шаље као таоца татарском кану Нгоју.

Још је драматичнији крај краља Дечанског. Он је са сином Душаном 28. јула 1330. код Велбужда однео бриљантну победу над Бугарима. Али, већ крајем августа 1331. насилно је уклоњен са престола. Неколико месеци касније загонетно је умро. "Крај Стефана Дечанског неизбрисиво је меморијски обележен у колективној народној свести: син Душан је задавио оца"! (Претходно, Дечански је заточен у тврђави Звечач). Др Јовичић, после свеобухватне психолошке анализе, закључује: "Приповедање о Стефану Дечанском Данилов ученик завршава констатацијом да је после смрти Стефана, син Душан достојанствено и часно пренео његово тело и сахрањено у задужбину манастир Дечани. Ако бисмо и прихватили неке тврдње да је Душан задавио оца, онда би такав цинизам био беспримеран: да убица уз почести јавно сахрањује своју жртву. За такву врсту сулудости будући српски цар није био одбран".

У сваком случају занимљива су Јовичићева закључивања. Изазовна су и за друге истраживаче, не само историчаре.

Р. М. МАРИНКОВИЋ

НЕПРОЛАЗНЕ ВРЕДНОСТИ

(Јовиша Славковић, "Споменичка баштина Драгачева",
"Деце новине", Горњи Милановац, 1993)

"Драгачево ружом огађено пола ружом пола
босоком..."

Народна песма

Драгачево је један од мањих, али познатијих крајева Србије - вероватно и ради тога што је сачувало до дана своју аутохтоност. Налази се између Шумадије и Старог Влаха. Настајено је пребезима и добезима, хајдучима и ускоцима из Црне Горе, Херцеговине и Старог Влаха. Препознаје се по чојству и јунаштву, поштењу и радности својих житеља; по слободарству испољеном у бунама, устанцима, хајдучији и ратовима за слободу, социјалну правду и локалну самоуправу. У наше доба препознатљиво је по трубачима, ткаљама, крајпуташима, хемиским, металним и пољопривредним производима, туризму, самоуком сликарима и вајарима. Свакако је најпознатије по трубачима, по Сабору трубача, који се већ тридесет година одржава у Гучи. Драгачевци живе у сеоским насељима, али и два градска - Гучи и Лучанима. И поред његове једноставности и особености, Драгачево је после Другог светског рата доживело тужну судбину: политичари и властодршци разбили су га и поделили на шест општина. Највећи део је у оквирима општине Лучани. Да зло буде још веће, и данас му прете новим поделама.

Због своје специфичности и богатства материјалне и духовне културе, Драгачево је од давнина готово магично привлачило разноврсне истраживаче. Можемо, сасвим поуздано, тврдити да оно спада у најистраженије крајеве Србије. Написане су бројне књиге о његовим устанцима, бунђијама, хајдучима и ратницима, занатима, задругарству, надгробницима и крајпуташима, епитафима са споменика, изворној народној музици, поетском народном стваралаштву, језику и говору, трубаштву, туризму, уметничким самоучарима и старим насељима и градовима. Сем књига, о Драгачеву и Драгачевцима еминентни истраживачи публиковали су и бројне студије у стручним и научним часописима и листовима. Сва ова истраживања вршена су на целој територији Драгачева без обзира на општинске границе. Тако се оно истраживањима и науком брани од политичких нартаја и деоба.

Пред нама је, ево, нова књига о Драгачеву. Писао ју је Јовиша Славковић познати посленик у култури: надахнуто и с љубављу. Она ће корисно послужити Драгачевцима и свима онима који походе Драгачево. У њој су први пут на једном месту, представљене све значајне културне вредности и природне реткости овога краја. Са великим познавањем материје и осећањем за меру, на начин доступан и љаци и ученаку, Славковић говори о свим важнијим споменицима духовне и материјалне културе од неолита до данашњег доба. Више пажње посветио је манастирима и црквама, археолошким налазиштима и локалитетима, чији је значај изузетан и у култури српског народа. Није заборавио ни народно градитељство и разноврсно стваралаштво, нити установе (музеје и галерије) у којима се део тог непроцењивог

блага чува. Славковић није мимошао ни природне реткости и знаменитости, којима, такође, овај крај Србије обилује.

Књизи посебну вредност дају и бројне фотографије, мајсторски урађене. Оне уверљиво сведоче све о чему се у тексту говори. Лепоти књиге доста је допринео и сам издавач. Штампало ју је са укусом и на квалитетном папиру.

Можемо, са сигурношћу, рећи да је Јовиша Славковић ваљано обавио један значајан посао и њиме Драгачево представио јавности и на овај начин. Оваква књига била нам је одавно неопходна. Биће веома прихваћена од свих којима је Драгачево у срцу и оних који га је из разних разлога походе.

А Јовиша Славковић се овом књигом, на најлепши начин, одужије своме крају и придружује његовим бројним истраживачима.

Ника Никола Стојић

КРАЈПУТАШКА ОТКРОВЕЊА

(Никола Стојић, "Билези смрти", Калиноа, Чачак, 1993)

Они који познају песничтво Нике-Николе Стојића уочавају да је збирка "Билези смрти" логичан наставак две његове претходне књиге: "Драгачевски епитафи" и "У пролазу". Прва садржи гробљанске споменичке и крајпуташке поруке, онакве какве су у камен уписивали надарени чикирци, друга - поезију која је блиска епитафима: посебно споменичком словљу ратницима и трубачима, али и обичним људима - земљорадницима и кућанима. Мада једноставни, оригинални епитафи са "билега смрти" истински прерастају у симболе - сведоке битисања народа у Драгачеву "ружом огађеним", али и врлетима угроженом. Стојићеве стихови, међутим, попримају и универзалија значења: да у памћењу народа остану знакови прошлости.

Најновијом књигом - "Билези смрти" - Стојић прожима те две равни: историјску и (дневно) стварносну. Свака Стојићева песма има два дела. Први је - оригинални епитаф, други - песничко сновљење. Будан сан пред лицем прошлости. Измешана времена. Отуда "камена крстаца у глогу и копривама" на гробу кнеза Николе Баралије из Гуче, који је постао гробљанска земља 1828. "Памћење и потомке издало" када прочиташе "зде петар драмљика 1830". На гробљанској триви су мали каменови "ко пали лептирови" да трајно подсећају на децу проте Јанка Михаиловића Молера из Негришора, која су преминула од 1831. до 1843. године. Нико веселинку "на време не викну: чу-у-вај", кад је 1844. "погинуо од дрвета" Драгић Лукић из Брезовица. Манда девојка живела је 70 година, преселила се у вечност 1848. а "никада нећемо сазнати што не би за Манду момка". "Оста црно село Горичићи" када 20. фебруара 1893. погину 18 сељака из овог села, Губереваца и Живиче "у одбрани својих грађанских уставом и законима зајамчених права и слобода од насиља либералне владавине под управом тада њихових министара Авакумовића-Рибарића". Мало је поживела Челестина, супруга Радомира Вујичића из Губереваца (умрла 1908), али "оста сва у синовима" (имала их је петорицу!). Камениорезак Живојин Тодоровић из Пухова

погинуо је 1937. у мајдану камена Буковац: "Опучи се велики камен... Тако Живојину би суђено..."

И тако: времена у невремену. Смрт писана смрћу. Писана - да буду живот и памћење. Докуменат поезија. Незаборавник незаборавка. Довољан за песничко, и народно, трајање.

Р. М. МАРИНКОВИЋ

ДОГАЂАЈ НАЗВАН "ДОГАЂАЈИ"

Пре пет година Дом културе у Лучанима и Хемјијска индустрија "Милан Благојевић" објавили су први број алманаха "Догађаји". У њему су се нашли књижевни прилози и друге духовне творевине оних стваралаца, пробраних, који су разним поводима, не само на књижевним поселима, гостовали у Лучанима, у Драгачеву. У нашој периодици то је необично, па је алманах "Догађаји" доживео општа признања.

Прозаиле године, али - нове светске "Догађаја" нису стизале до читалаца. Учинило се многим да је тај необични алманах угашен. Али, издавачи и уредник, књижевник Миленко Пајић, потрудили су се да "Догађаји" поново стигну у књижарске излоге. У нову свеску уврстили су остварења десетак стваралаца, позитих и мање афирмисаних. То су радови, редице, Александра Ристовића, Светлана Велмар - Јанковић, Душка Трифуновића, Гојка Ђога, Манолја Гавриловића, Давида Албахарија, Драгана Јовановића Данилова, др Мирослава Прокотијевића и других, али и Чачана и Драгачеваца: Нике-Николе Стојића, Радојка Николића, Радована М. Маринковића, Милојка Милосављевића, Слободана Б. Пајића, Радослава Рада Јованчевића и Љуба Милосављевића.

Алманах "Догађаји" објављен је у оквиру остваривања програма обележавања 45-годишњице ХИ "Милан Благојевић" у Лучанима.

НОВО О НАРОДНОМ ТРИБУНУ

("Ранко Тајсић у политичком животу Србије", зборник радова са научног скупа, Народни музеј, Чачак, 1994)

Народни музеј из Чачка организовао је 29. октобра 1993. у Гучи научни скуп "Ранко Тајсић у политичком животу Србије". Повод је био обележавање сто педесете годишнице рођења Тајсићевог (1843-1903), а циљ да се свеобухватно расветли политичко деловање овог човека из народа, који је биран за сеоског кмета, председника општине и две деценије за народног посланика. У критичи режими последњих Обреновића нико није био раван овом народном трибуну, кога су савременици назвали Танаско Рајић на политичком топу. На политичком топу Србије. Захваљујући помоћи више спонзора, саопштења са научног скупа објављена су као посебан зборник, који је, на одређен начин, допуна, већ публикованој репрезентативној монографији о Тајсићу, чији је аутор др Драгоје Тодоровић. Тодоровић је, заправо, и аутор уводног реферата - занста целовите анализе политичког

деловања Тајсићевог, посебно од 1874. године. О патријархалним цртама Тајсићевог радикализма пише др Славенко Терзић, док др Драган Суботић потписује рад у коме анализира шта су Тајсић и неки други Драгачевци писали деценимадесетих година XIX века у листу "Јавност". Др Михаило Војводић потписује рад "Србија и устанак у Херцеговини 1882", а Радован М. Маринковић чланак "Ранко Тајсић и Горачићка буна 1893. године". Др Гаврило Ковијанић расветљава изгнаничке године Ранка Тајсића и песника Драгутина Ј. Илија, др Јарослав Дашић - везе политичких странака и акционарских друштва крајем XIX и почетком XX века, а Љубодраг Поповић упознаје јавност са Тајсићевог заоставштином у Архиву Србије. Радојко Николић аутор је есеја о језику и стилу Ранка Тајсића, а др Бранко Ковачевић о Тајсићевим поукама и порукама. Нике-Никола Стојић прикупио је епитафе са споменика Тајсићима у Пухово, о чијим знаменитим људима, посебно оним који су одсељени из Драгачева, пише Радивоје Бојовић. Ту је и прилог Миладина Вукосављевића о Ранку Тајсићу у литератури.

У сваком случају, занимљив зборник.

Он доноси много ових знања, не само јединице, о једној веома значајној личности друге половине XIX века у Србији. Истраживачи су уложили много напора - консултујући и неке до сада непознате историјске изворе - да би одредили прво место овог народног трибуна у политичкој историји Србије. Научни скуп о Тајсићу био је управо такав, а објављени зборник све то потврђује.

Милован ВУЛОВИЋ

ЈЕЗИК И СТИЛ РАНКА ТАЈСИЋА

Тајсић је строго водио рачуна о назначавану времена у коме се шта догодило и доживело. То је чинио с великом тачношћу, што је последица навикнутости практичног човека са села да сваки посао, поготово сезонски, уради у благовременом року. Време догађајних појава, објављених радова и учествовања у разноврсним народним годетима обележава је данима и њиховим деловима од јутра до мрака, месецима, годишњим добима и празницима. Нешто је било или рађено "тог дана", "око пола дана", "ваздан", "зором", "у расвиту", "изјутра", а нешто "јошт око заранака", "тог вечера", "увече", "то исто вече", "при мраку", "пред саму ноћ", "преко ноћи". А затим: "први дану јануара", "а између 28-29. марта", "у априлу 19. дана у четвртак". Да годишња доба: "Тог пролећа", "на пролеће", "цело пролеће", "љети", "тог лета", "од по-љета па до јесени једнако", "те јесени", "но пред саму јесен", "уз мурузну бербу".

Оно што се збивало на празнике, очи њих или дана иза Тајсић је обележавао на следећи начин: "Пред Петровдан на један дан двали", "уочи Врачева око поноћи", "на Пресвету", "по Божићу", "на Задушнице и Месне поклде", "пред Дмитровдан", "крајем Месејеља", "у Чисти понедијоник", "а онкрије Светог Араиђеља". Да би се нагласило да се нешто догодило тог празника, означавало је изразом "лицем на": "Лицем у расвиту на Велики петак родио се мој син Миласав", "Лицем на Крстовдан одог у Крагујевац на Скупштину". У дану у

коме пада неки светац прву је реченицу почињао његовим именовањем (Богојаљење, Сретене, Васкрс, Спасовдан, Ивањдан, Илијдан, Аранђеловдан, итд). Као и читавом народу, празници су му били најпоузданије и најпаметније календарске ознаке за одређивање када је шта било. Десетак је пута навео недељу, а од неправичних дана једино неколико пута петак, у првом реду ако је пред неки благодан ("петак пред Младенце", "петак пред Благовијести", "петак пред Тројице").

Поједине дане одређивао је не само по ономе шта је у њима радио, већ и по временско-атмосферским приликама. У "Дневнику" их је за годину и по метеоролошки описао - 56. Ти описи су махом устаљено понављајући, али их је прилично и различитих и мање више сликовито исказаних. Узимамо само како је обележавао кишне дане: "Удари киша и шипрага", "Тако удари киша, у расвит", "У суботу би мало киша и хладноћа", "Киша прође и то јошт преко ноћи", "Страшна киша од 3 сахата па до мрака", "Цео дан роси киша", "И киша хладна веома пљушти, дошние се мало прогали", "Иде киша тија и лијепа", "Ваздан киша". Слично је указивао и на снежне дане, али знатно једноличније: "Иде снијег мокар", "Једнако снијег иде и на Покладе и на Чисти понедионик", "Снијег шијелог дана и сијеверац вијетар", "Целог дана иде лапавац снијег, са кишом". Неки од успелих осталих описа су: "И дува ветар, час врућ, час умерен", "Грија сунце и дува устаока прилично", "Залади и вјетар", "Дувао је страшни вјетар", "Целог дана бијаше меко време", "Ово јутро беше топло и лепо, но мрачно", "Дан малко бљенуо". Знатно је "атмосферских" података исказано "скраћеним", формално непотпуним реченицама, у којима недостаје предикат: "Топлота 30 степени Реомирових", "Врућина умерена", "Облачно, тишина", "Време хрђаво", "Благо време", "Хладно", "Ваздан зима", "Југовина", "Време лијепо", "Ведро целог дана и мраз".

Ваља напоменути да је пуховски бележник временске прилике увек записивао непосредно после виђења и доживљавања, па је у њих уносио и своја расположења и осећајне ставове. Тако за јунску једва дочекану кишу каже: "Иде киша од бога лепоте". За неочекивану слану у јулу најпре обавештава: "У Живци била слана. Страшна". Затим, да би му исказ био што уверљивији, то поткрепљује навођењем сведока: "Гвозден Ђоковић вишео слану". Кад је на Васкрс био код тијанске цркве, записује: "И тог дана би ми веома лепо време". За један мартовски дан бележи: "Страшна кошава и мраз целог дана". (Овог дана је прикивао летве на авлији, па му се смрзле руке). Посматрајући шта са летином чини јак јунски поводањ у Пухову, оставља запис: "Страшна вода би и однесе њиве и љетину". А кад је у леденом децембру ишао у Турицу, забележио је: "Мраз опет, и то добар".

Из наведених примера видимо да за Тајсића јиве важна природа као таква, него само време у њој. За практично-радишног сељака, целим животом окренутог пољским радовима, није од важности како изгледају ливаде, њиве, воћњаци и шуме, већ да ли је дневно време погодно (или непогодно) да се нешто на пољу послује, некуд иде, нешто се предузима. Зато нигде стварно "неутралног" описа природе саме по себи. Једино му се један летимичан и овлашан опис омакао када је крајем априла, док је сипала "тија и лијепа киша", а он се из Пухова упутно према Марковници, записао: "Гора тек се почела зеленити".

Тајсић, дакле, опажа и доживљава небеске прилике са корисно - некорисне стране: да ли ће оне потпомоћи

берихету или му нанети штету. Зато су му помешћер момента врућине и мразеве, кише и ветрови (поготово ако уништавају траве, усеве и воћњаке): "Око 10 сахата дуно врућ вијетар и све изодноси и отресе воће", "Бијаше вода чуда починила и баталила путове и њиве лудима". Ту је по књижевној сликовитости и убедљивости и антологијска "метеоролошка" реченица: "Увече се натушти небо па уби град са кишом сав горњи крај Паковраћа, а претешка вода изли се и Бјелица по ноћи изађе у поље и све ми њиве поодноси".

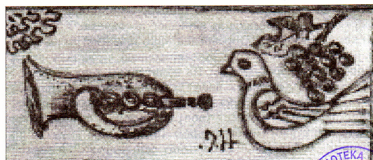
(Одломак из већег рада)

Радојко НИКОЛИЋ

У ДРАГАЧЕВУ

Голе ливаде.
 Мирис откоса
 Скупљене траве.
 Пољем прашина.
 Жито вратове свија.
 Пролазе бикови
 И ричу.
 Изаткана поља.
 Између дланова
 Јутра
 Зелене се жита.
 Растављени видици
 Рукују се бескрајем.
 Завичају мој
 У зноју ораница.
 Свезаног снопља.
 Жетелаца у хладу.
 Уморне од песме.
 На другој страни реке
 Пси се дозивају.
 Журе облаци.
 Само што није
 Киша пала.
 Црна Градобит
 Овчар сакрила.

Милојко МИЛИСАВЉЕВИЋ

ЖЕНИДБА ЛАЗЕРЕВА

*Све се тебе слуге удворише,
Све си слуге, царе, ижено,
А ја ти се удворит не могах,
Мене, цара, не шће оженити
За младости и љепоте моје.*

Женидба кнеза Лазара

Славне су и многобројне српске народне песме о женидби: Женидба краља Вукашина, Женидба Душанова, Женидба кнеза Лазара и тако редом. Опеване су женидбе готово свих значајнијих српских јунака, почев од Марка Краљевића, Ђурђа Смедеревца, Тодора од Сталаћа, Змај-Деспота Вука, Максима Црнојевића, Ђурђа Чарнојевића и других. Циклус епских песама о женидби једнако је вредан и стоји - по множини, вредности и популарности - раме уз раме са циклусима песама о Косовском боју, о Марку Краљевићу и погибјама српских витезова.

Женидба у српској народној песми дата је као трагедија, као херојски чин, пут у славу пун окршаја и сукоба; обавезно се путује далеко, преко мора, к Млешима, по девојку, просида траје од три до дванаест година, сватова има најмање хиљаду, а може их бити, врло често, и девет или дванаест хиљада, сви су упарађени у кићене одоре, звезка се оружјем, испијају се огромне количине вина, спори се око дарова, замењује младожења, прети опасност од издаје - Латини су грдне варалице! - преотима се невеста и, обавезно, гине. У равни српског мита мала је разлика између свадбе и сахране, а на српским свадбама гине се готово исто онолико колико и у најтежим и најславнијим бојевима с Турцима.

У свом уметничком делу Лаза Костић је женидбу обрадио као трагедију ("Максим Црнојевић", трагедија у пет чинова). Пошав од мотива из народне песме Женидба Максима Црнојевића, он је креирао типичну романтичку трагедију у стиху у којој до трагичних последица доводи мешање љубавних осећања и обавеза проистеклих из патријархалног васпитања и родољубља. У животу, Костићева женидба испала је трагикомедија, можда чак и фарса; одбио је Ленку Дунђерски коју је волео да би се оженио са ружном, необразованом, али богатом женом; Костић, космополита, склапа брачни уговор са женом која се презива - Паланачки, постаје домазет, не налази место за свој велики, бечки, изрезбарени псеаиш сто и за лампу која би требало да гори целе ноћи, али, све те јасне знаке, он, једноставно, не жели да види, да разуме, да прихвати. У народној песми Женидба Максима Црнојевића постоји мотив замене младожење, а у животу Лазе Костића трагичка кривина због "замене невесте". Уместо Јулије, невеста је требало да буде Ленка, или, како је ми називамо, Ленора, у свему неизмерно богатија, лепша, млађа (за Костића претерано млада, четврт века млађа од несуденог младожење). У недолучној улози домазета, овде се каже - привенчао се и тако унапред прихватио подређен, пасиван положај, - Костић види тајни дневник и чека трен сопственог скончања како би се, најзад, састао са својом астралном вереницом, Ленором, лирским субјектом опеаним у чувеној песми "Santa Maria della Salute".

Ако је за утеху: чест је случај да твори трагедија сопствени живот преживе као лакрдију, као фарсу и

трагикомедију, да проживе век као у неком инферналном театру апсурда.

(Ово је одломак из новог романа, инспирисаног животом и делом познатог српског песника Лазе Костића, који ће носити наслов "Женидба црвеног петла", а биће сачињен од сто кратких прича, од којих је једна пред читаоцима "Драгачевског трубача")

Миленко ПАЈИЋ

РАТНИЧКА МАЈКА

Четири сам сина гајила на крилу
пали су у борби бранећ отаџбину.
Најстарији артиљерац Милоје се звао
дванаесте на Куманову херојски је пао.

А Драгиша моје друго дете
он бејаше водник пешадије
на Брегалници храбро паде
против љуте Бугарије.

Четрнаесте кад је Шваба
дошао до Цера
позваше ми и трећег
коњаника Пера.

У Степиној армији
извијач је био
на ратном задатку
живот изгубио.

А најмлађи Јован
ђак каплар бејаше
и он с' браћом од
паде на Кајмачалану,
српској капији слободе.

Сви су млади нежењени били
унуке ми старој нису оставили
изгибоше они а ја остах сама.
Сву сам децу тако домовини дала
бранили су земљу
слава им и хвала.

Славо НИКОЛИЋ

БИСЕРИ НАРОДНОГ СТВАРАЛАШТВА

КАД СЕ НАШЕ ОЧИ СРЕТНУ

Мала моја, љубити се не даш,
а право ме ти у очи гледаш.
Кад се, мала, наше очи сретну
и твој поглед стидно падне доле,
зар то, мала, није знак љубави,
- да се наша срца много воле.

МНОГИ МИСЛЕ ДА САМ МАЛА

Многи мисле да сам јоште мала,
ја у војску испратила лала.
Пишем писмо самом генералу
да одсуство дадне моме лалу,
да га пусти макар седам дана,
без лала сам као отрована.
"Генерале, молим те ко Бога
на одсуство пуштај лала мога."

СРЦЕ МОЈЕ ХОЋЕ ДА ИСКОЧИ

Мала моја, погледај у мене
да ти видим образе румене.
Када видим твоје бујне груди,
сваки дамар у мени се буди;
када видим твоје чарне очи
срце лупа, 'оће да искочи.

Легенде

ДРАГАЧЕВО

Верује се да је Драгачево добило име по реци Драгачици која извире испод планине Јелице и у Гучи се, пошто се састане са Врањцом, улива у Белицу.

По другој верзији Драгачево је добило име по Драгашу, челнику цара Душана, који је владао овим крајевима. Вероватно су га звали прво Драгашево, па - Драгачево.

Постоји и трећа легенда о томе која гласи:

Крену неки Црногорци из Чева да нађу место у коме би лакше и боље живели. Ишли они тако, ишли, док не дођоше у крај богат плодном земљом, пространим пашњацима, сеновитим шумама и бистрим рекама и поточима. Ту се зауставише и настанише. Заволеше га као и свој стари крај. Од милоште га стану звати: "Наше ново Чеве;" "Наше Мило Чеве", најчешће, "Наше драго Чеве". Временом, Драго Чеве стану изговарати као једну реч - Драгачево, па ДРАГАЧЕВО.

Како се онда назваше, тако га и данас зову.

Казивач: Момчило Мићановић, Чачак

Записао: Ника Никола СТОЈИЋ

КАД СЕ ВРАТИМ УЗЕЋУ ТЕ

Листај, горо, теши, водо,
ти остајеш, а ја одо'.
Гледај, мала,гледај право
и реци ми је л ти жао?
Ја одлазим у војнике
послаћу ти моје слике;
ја одлазим у регруте,
кад се вратим - узећу те.

МАЛА МОЈА, ГОЛУБИЋУ ПЛАВИ

Мала моја, голубићу плави,
зашто нашу љубав заборави?
Сећаш ли се кад смо били мали
како смо се ваљали по трави?
Рекла си ми волети до гроба
- остави ме у најлепше доба.

Казивач: Душан МИРКОВИЋ (1923. - ...)

Забележио: Ника-Никола СТОЈИЋ

СРБИЈА

Ни на небу ни на земљи
Ни у корењу ни у цветању
Ни у песми ни у надању
Ни у мржњи ни у кајању

Прогнана од Бога и неба
Људи и памћења
Земљи претешка
Од неба предалека

Дигни се земљо Расткова
Отпутуј ка звездама

Са земљом на небу
С корењем у цветању
С песмом у надању
Преко мржње у кајању
Здружена с Богом
Опевана у рађању

Вукоје ВЛАСТЕЉИЦА

СПОМЕНИЧКА БАШТИНА

КЛЕСАР ЋОРЋЕ ИЗ ТИЈАЊА

Никоме од драгачевских каменорезаца, сем Ћорђу В. Митровићу, није, ни посмртно, признато да је - писац. Каменописац. А управо су га тако сељаци назвали, што је и кћерка осведочила дајући да се реч писац унесе у епитаф на његовом споменику:

"Ћорђе В. Митровић

1870 - 1940 г.

Био је кмет села Тијања и писац надгробних споменика.

Спомен подиже кћер Милосава".

Ако се свестраније ишчитају текстови са "камених књига предака" које је исписивао, онда је такво признање - да је писац! - несумњиво заслужно. Он је, наиме, у епитафе појоцима уносио и бројне, и веома прецизне, податке. Тако се на споменику Милошу М. Јовковићу може прочитати: да је рођен 1837. године у Зеокама, да је био официр "за владе краља Милана М. Обреновића", да је биран за званичника среза драгачевског и председника општине тијањске, да је учествовао у рату против Бугара 1885/6, да су га убили зликовци 11. априла 1895, да су му споменик подигли син Милорад, супруга Стана и унук Милош. Животне биографије не изостају ни на "биљезима" још две жртве злогласног хајдука Сретена Цоковића из Зеока: Владиславу Милованковићу у Тијању и Радовану Јовичићу у Грабу. На Чачанском гробљу за Милутина Митровића ће рећи да је рођен у Тијању (срез драгачевски), да је живео у чачанској Придворици, да је био "каплар 4 одељења муницион(е) колоне шумад(ијске) дивизије) II позива", да је погинуо у Првом светском рату од Арнаута, да су му споменик подигли верна супруга и уснак.

Све, дакле, веома прецизни подаци.

Иначе, Митровић је споменике клесао више од четири деценије - по драгачевским селима, али је стизао и до Чачка.

Своја најуспелија гробљанска остварења потписивао је; често бојама, па су олужине његово име и презиме затамњивале и затирале.

Не ретко - што, иначе, углавном нису чинили остали драгачевски чикиризи - у камен је урезивао и датум завршетка споменика.

Био је цењен мајстор - и пре Првог светског рата.

Слова епитафа су му дубока, правила, лако читљива. Готово да није грешно у писању великог слова.

Неки епитафи су му стиховани, а у свима се истиче да је покојник био добар човек, побожан хришћанин. Оду Вићентију, који је умро 1909. а био писар, кмет и општински председник, захваљиваће се: "Родитељу оставио си нам лепо име и стекао лепо имање. Нека ти Бог дарује рајско насеље..."

Рано је, у камену, почео да клеше и целе људске фигуре. Већ поменути Милош Јовковић је у официрској униформи. На споменику Милошу Тошовићу из Придвориче код Чачка (Јездинско гробље) веома пластично је изрзао Исуса Христа - све је анатомски прецизно. Наравно, на том гробљашу су и друге ликовне представе, карактеристичне за покојника, али и самог

Споменик исклесан рукама Ћорђа В. Митровића

Митровића: бурнице са шајтовом, виноградске маказе, пет кључева на жици, косијер са гроздом, крст, гроздови (обојени у плаво) са листовима (циглата боја). Тошовићев споменик завршио је 1920. а претходне године ће на "биљег" Дринки Јанковић у Зеокама уклесати преслици и вретено, венцем опточен крст, грождје, швеће у саксији, "лепезу"...

Исклесало је много споменика погинулим у ратовима од 1912. до 1918. године. Неке је брзо радио, па је на њима орнаментика сиромашнија (не изостају, наравно, пушке!), али су подаци у епитафима прецизни. "Биљег" Милутина Гавриловића у родном селу завшиће оваквим подацима: "Писа Ћорђе В. Митровић 16-9-921 г.". Аутентичност података које је остављао за будућност огледа се и на оваквим каменовима? "Споменик показује име храброг војника I-ве чете Драгачевског батаљона САВКА МИЛОВАНКОВИЋА из Тијања који погине на Сувом рту 17. јула 1876 год. борећи се с Турцима, а за веру и отачество српско..."

О Митровићу се зна и ово - по сведочењу Раденка Рада Поповића, хроничара - да се писмености (која је била цењена у њиховом дому) учио у родном селу, да се оженио; имао је двоје деце - син му је преминуо само неколико година по рођењу, кћерка се два пута удавала, али иза себе није оставила потомака.

Ћорђе В. Митровић спада у оне драгачевске клесаре самоучаре који су, при изради споменика, већу пажњу посвећивали тексту, него ликовним представама. Отуд и на његовом споменику прецизна одредина - писац! Ово никако не значи да се његова најуспелија ликовна остварења на "каменим иконама" не могу убројати у праву уметност. Напротив!

Радован М. МАРИНКОВИЋ

ЗАПИСИ СА КАМЕНИХ БИЉЕГА

У ЗНАК
ПОЧИТАЊА

Навршило се 190 година од подизања Првог српског устанка. У њему су значајну улогу имали и Драгачеви. Неки од њих истакали су се као војни команданти, четовође, кнежеви и буљукбаше, а неки као прости устаници и војници. Прилика је да их се сетимо:

Под овом студеном стијеном тихо почива раб Божиј блаженопочившиј Господин МИЛУТИН ИЛИЋ из Гуче пречистиј прота и храбриј комендант Драгачевскиј велики родољубац и равнатељ црква и вјере славниј ратоборац за слободу отечества кое е у 85 години старости своје упокоио се 14 јануарија 1814 љета

Вечна му памјат!

Благодарни унук Симеон Протић постави му овај мраморни споменик 1851 љета

ГУЧА - код Цркве

Овај биљег показује краброг Србина ТИОСАВА Комадину из села Лице које за веру и отечество од Турке Воиске на битки на Вилловима јуначки бореише погинуо 1805 Г: децембра 27.

Овај споменик удариму синовац Мијаило и Марко и Цветко синови почившег кнеза Богића Комадине

А писа и начини: РАДОСАВ ЧИКИРИЗ: из села Ртију

Музеј у Гучи

Капетан милован неделковић биљег оваи удари оцу својем Дмитру булук баши из села вирове које за веру и отечество од скоплака сулеман пашине воиске на битки радалевској јуначки бореише погинуо 1 8 0 6 мр 27

Музеј у Гучи

1838. Петар Јаћимовић булукбаша био за Карађорђа 12 г.

Музеј у Гучи

Овде почива раб божи ПЕТАР ЈОКСИМОВИЋ жителъ села Горачића који је ратовао са Крађорђем у првом устанку 1804. г. и у свим ратовима учествовао све до 1813. г. када је Србија од Турака пропала а он је из шанца на Делиграду на близу Алексинца из шанца искочијо и кроз турски ланац пробио те се спасио па је 1815. г. са Милошем Обреновићем и осталим војводама на Чачку Турке надбили и уз пут терају

ћи много Турака до Белице потукао и доста оружја од Турака заробио које и данас стоји. Био је општински председник 20 год. и свуда је прву реч водио. поживио 85 год.

ГОРАЧИЋИ - Сјеничићи

Храбри Воиник Кара: Павле ог Г Дубца: а под Карађорђевићим па и к: Милошем против турака отликовао се а живио 70 го: умро 1848

Музеј у Гучи

Овде почива Раб Божи ИОВАН Крسمановић иначе Чикриз Жител Ртијански које у време рата крабри воиник био и на битке вредно полазио јуначки се борио с туршима за србску славу и слободу 1806. г. от скоплака сулеман пашине воиске на Радалеву рана допаноу за веру и отечество против безаконн турака и крвљу својом трпунт покropно за крст часни и за Христов: закон: поживи: 74 г. умре 21 октомбра 1 8 4 8

Овај биљег воиздвигошему синови Вукосав Милош и Микаил а помоћу своег стрица Илие а писао му и градио ученик Радосав синовац его а Петар ковач брагучед его севича градио за ови камен

РТИ - Ђекићи

Овај знак показује краброг воиника ЂОРЂА Плазину из Губереваца кои за владе Карађорђеве 12 год. воевао и бранећи Славу и Слободу Србску седам турака погубио. и 16 г. кметовао. Поживи...год. Умре 1839

ГУБЕРЕВЦИ - Плазине

Овде почива раб божи МИЛИСАВ ЦОГОЛ које крабро воевао за славу и слободу србску 11 година: Поживи 68. год: и умре 26 јануара 1847. Г:

Овај крс бележе му синови Продан и Митар место вечног покоја

ГУБЕРЕВЦИ - Плазине

Из бележнице НИКЕ НИКОЛЕ СТОЈИЋА